

*Понятието за **кеф** между езици и култури*

Максим Стаменов (София)

В българската култура слово **кеф** свързва се с собственим специфическим значением, которое ясным образом разграничивает его от его синонимов, таких как *удовольствие* или *наслада*, а также и своей собственной феноменологией переживаний, к которым оно относится. Производит впечатление то, что за последние два десятилетия это слово постепенно заняло навязчивое место не только в разговорной речи, но также и в средствах массовой информации и в блогосфере, на что должны обратить внимание исследователи, которые интересуются культурно значимой лексикой. В статье рассматривается именно культурный компонент значения слова **кеф** в контексте османской турецкой культуры, от которой оно было когда-то занято, а также в сопоставлении с его рецепцией в других европейских языках и культурах, таких как английская, русская, немецкая и французская. В результате анализа становится ясно, что **кеф** представляет собой сегодня одну из смыслообразующих категорий простонародной культуры, которая показывает нам специфический аспект османской культурной традиции, так, как она была воспринята и переосмыслена в Болгарии.

In the Bulgarian culture the loan word **kef** associates itself with specific meaning that distinguishes it in a clearcut way from its synonyms, such as *udovolstvie* or *naslada*, as well as with certain phenomenology of experiences to which it may refer. It is important to acknowledge that during the last two decades this has come to the fore not only in terms of its frequency of use in the colloquial language, but also in the media and in the internet forums which circumstance should attract the attention of scholars interested in the study of culturally specific lexis. The present article is dedicated to the discussion of the culture-specific component of **kef** in the context of the Ottoman Turkish culture from where it was originally borrowed, as well as in comparison to its reception in other European languages and cultures such as English, Russian, German and French, as far as it is available in them. From the analysis it becomes evident that **kef** serves as one of the main categories of making sense of experience in the Bulgarian vernacular language and culture which comes to display a peculiar aspect of the Ottoman cultural tradition, as it was received and reinterpreted on the Bulgarian soil.

Ключови думи: структура на лексикалното значение, културна специфика на значението, значение и емоция

В българската култура **кефът** се свързва със специфично значение, което ясно го отграничава от негови близки синоними като *удоволствие*, *наслада*, *доволство* или *развлечение*, както и със собствена феноменология на преживяванията, към които той отправя. Той се асоциира както с пароксизма на Байганьовото „Гел, **кефим**, гел!“ (което се превежда на български с театрално звучащото „Ела, наслада, ела!“) през изживяването на живота „на макс“ от страна на тариката в „Пием, пеем, пушим, дамаджани сѹшим“ и се стигне до ограничения материално и духовно **кеф** на еснафа. **Кефът** като благо има своя собствена типология в прстонародната култура (за това понятие вж. Стаменов 2011: 193–196), при която налице са примитивният **кеф**, дебелашкият **кеф**, пошлият **кеф**, просташкият **кеф**, вулгарният **кеф**, както и всички форми на забранения според закона и/или обичайното право **кеф**. Между превъплъщенията му има място и за умерения **кеф** на еснафа – **кефът** не на настървената консумация тук, сега и колкото може повече, а на апетита, който си отива и се връща с естествения биологичен ритъм на *левче-кефче*. С други думи, покрай големите разлики не трябва да се губи общото между всички тях, а то е, че се споделя идеологията на **кефа** – стръвта към непосредствената употреба на удоволствието тук и сега (които противостоящата висока култура намира или директно за осъдителна или винаги под съмнение с оглед на същинския мотив – гонитба на насладата за сметка на всичко друго). Споделеният нагон не означава обаче, че покрай архетипното трябва да се negliжират различията в желанията и възможностите да се преживяват удоволствия и развлечения от различно естество. Очевидно е, че такива различия и дори разминавания могат да са налице както вътре в една и съща култура, така и между различни култури, в които откриваме значението, кодирано от тази ключова дума.

На съвременните тийнейджъри и през ум не им минава, когато използват такива думи и изрази като **кеф**, **кефен**, **кефя се**, **кефва ми**, **кеф ми е**, **на кеф съм** или **не съм на кеф**, върху видимата част на какъв айсберг от културно специфично значение са стъпили, когато използват тази къса, едновременно изразителна и непретенциозна с оглед на своята звукова форма дума. За тях същественото е да изразят колко е важно да се **кефиш** и да откриваш колкото се може повече източници на **кеф**. Макар **кефът** да се квалифицира като дума от разговорния език, той изразява по същество понятие вкоренено в прстонародната ни култура и реставрацията му в повсеместна употреба днес следва да се тълкува като своеобразен симптом за характера на нейното влияние у нас.

Ако погледнем назад в перспектива, **кеф** е заемка, която отправя към понятието за удоволствие по ориенталски образец. Неговият османски турски етимон идва, от своя страна, от арабската дума *kāyf* (в Корана с тази дума се именува състоянието на пълно блаженство, в което пребивават душите на праведните в рая):

keyif *същ.*, *ар.* здраве; настроение, благоразположение; блаженство, наслада, задоволство, удоволствие; замайване, опиянение; произвол, капризи (Добрев 2009)

keyif *същ.*, *ар.*, *жарг.* трева (хашиш, наркотик) (Добрев 2009)

keyif ehli *прил.* който върви по настроението си; който си гледа удоволствието, *букв.* „притежател на настроение“ (Добрев 2009)

keyf/keyif 1. *n.* health; bodily/mental condition; merriment, fun, good spirits; pleasure, amusement; inclination, whim, fancy; slight intoxication 2. *adj.* hilarious, tipsy (Хони и Из 1984)

keyifli merry, happy; comfortable; tipsy (Хони и Из 1984)

keyfetmek amuse/enjoy (Хони и Из 1984)

keyif 1. Wohlbefinden, Behaglichkeit, behagliche Ruhe, gute Laune, Stimmung 2. Vergnügen, Vergnügung, Amusement, *mel.* Fröhlichkeit, Frohsinn 3. Schwips, Rausch, Weinlaune, angeheiterte Stimmung, Ausgelassenheit 4. Willkür, Laune 5. Gesundheit, Befinden 6. leicht beschwipst, angeheitert (Щойервалд 1988)

keyifli 1. gut aufgelegt, in Stimmung, vergnügt und lustig, ausgelassen, gut gelaunt, fröhlich 2. behaglich, angenehm 3. beschwipst 4. berauschend (Щойервалд 1988)

keyifetmek = keyifet çatmak fröhliche Stunden genießen, sich ausgelassener Stimmung hingeben (Щойервалд 1988)

keyif 1. самочувствие, здоровье 2. хорошее расположение духа, веселое настроение, веселость 3. блаженство, наслаждение, удовольствие 4. легкое опьянение 5. желание; прихоть, каприз (Баскаков и др. 1977)

keyfetmek кейфовать, развлекаться, веселиться, забавляться (Баскаков и др. 1977)

keyifli 1. веселый, в хорошем расположении духа, в хорошем настроении 2. подвыпивший, навеселе (Баскаков и др. 1977)

Keyif притежава изключително разгърната система от значения и производни форми в турски, както проличава от Щойервалд (1988) и още повече от Добрев (2009), но при последния тя е толкова подробна, че тук не е възможно тя да бъде възпроизведена и анализирана в детайли. Няма нищо чудно, че понятието за „удоволствие“ може да бъде толкова важно в семантичната система на даден език, тъй като значенията, свързани с него, се отнасят до най-различни възможни начини да се преживяват приятни неща, тяхна липса или постъпки и поведения, които водят до тях или техни противоположности. Но още в първо приближение, когато се опитаме да открием рефлексии на *keyif* не само в български, но и в други европейски езици, проличава, че отражението на цялата палитра от значения е тенденциозно. Например заетото в руски *кейфовать* е характерно на първо място за жаргона и за т. нар. *блатная музыка*, т. е. за аргото на криминално проявеното съсловие в Русия. Съставителите на *Турецо-русский словарь* (Баскаков и др. 1977) би трябвало да са имали предвид това обстоятелство (още повече по социалистическо време). Ако последното е наистина така, то би трябвало да приемем, че и в турски думата се употребява от нетрудови елементи за именуване на порицавани (пушене на тютюневи изделия, употреба често и в големи количества на алкохолни напитки, хаотичен секс) и/или забранени (дрога) видове удоволствие и забавление. Но при сравнение с тълкуването на същата дума в английски и немски, не оставаме с впечатление, че става въпрос за обяснението на жаргонна дума в турски, освен по съдържанието на значенията, които именуват „лека интоксикация (с алкохол или други стимуланти)“. Добрев (2009) обаче маркира като омоним жаргонното *keyif*, което означава и 'дрога'. При все това по-скоро прави впечатление „съвместното съществуване“ и размитата граница между позволено и непозволено в значенията на една и съща дума на понятията за **кеф** (в смисъла в който се употребява на български) – *удоволствие, наслада, настроение, добро разположение на духа и дори здраве*.

В двуезични българско-Х речници **кеф** се тълкува като синоним на 'удоволствие', 'добро настроение' и дори *ease* 'рахат':

кеф *ease, pleasure, enjoyment; kef, kief* (Атанасова и др. 1988)

кефлия *in a good humour, in a good mood* (Атанасова и др. 1988)

кефва ми, кефне ми *feel like; take it into o.'s head* (Атанасова и др. 1988)

кеф *разг.* 1. (добро настроение) *good mood* 2. (удоволствие, наслада) *good feeling, enjoyment, pleasure* (ПОНС 2005)

кефя *жарг.* I. Give pleasure. *Този певец страшно ме кефи* I really like that singer. II. ~ **се** Have fun, enjoy. *Много се кефя на този филм* I'm really enjoying this film (ПОНС 2005)

кеф *genießeriſche Stimmung, Lust, gute Laune* (Валтер, Ендлер 1994)

кеф *umg. genießerische Stimmung, Lust, gute Laune* (Петков и др. 2001)

кефва и кефне *umg. Ein fallen, Lust haben* (Петков и др. 2001)

кефлия *umg. gut gelaunt, in guter Laune; (пийнал) beschwipst, angeheitert* (Петков и др. 2001)

кеф *разг.* 1. хорошее настроение, хорошее расположение духа 2. удовольствие (Бернщайн 1986)

кеф *coll.* 1. good mood, high spirits 2. pleasure, enjoyment 3. Will, desire (ГХС 2002)

В ГХС (2002) като трето значение от РБЕ (1977–) е възпроизведено „воля, желание“ (преведено буквално), което е формулирано твърде обобщено, за да може да се използва адекватно при тълкуване на значението на думата. Само в *Българско-английски речник* (Атанасова и др. 1988) се търсят съответки от английския жаргон или простонародната реч. Мериам-Уебстър (www.merriam-webster.com) дава следните тълкувания за *kef* в английски: „1. състояние на блажено/мечтателно спокойствие 2. субстанция за пушене (като марихуана), която поражда кеф“ (превод мой; М. С.). За първи път тази дума е регистрирана в английски като заемка от арабски през 1808 г. Връзката между каузален агент и причинено от него състояние в този език е директна. В първото значение на английската дума е експлицирана и връзката между състоянията на **кеф** и **рахат** (друго ключово ориенталско по произход благо) – на изпълнено със сладки мечтания спокойно състояние на духа, което най-сигурно може да бъде продуцирано с помощта на лека дрога.

В случая тълкуването от Мериам-Уебстър помага да осъзнаем, че сблъсъкът с референтите на ориенталското *kef, kief* или *keef* е подбудил и други европейски народи да не превеждат думата, а да я заемат за подходящите случаи. Така че не само ние се опитваме да правим разлика между конвенционалното *удоволствие* или *доволство* спрямо **кефа**. В английски *kief* или *keef* има също специализирано значение за начин на екстракция и приготвяне на опиат на базата на канабиса. Варианти на същата арабска по произход дума са проникнали и са в употреба и в съвременните френски и немски. Така *kief* се среща във френския жаргон като *kiffer* 'да се кефя на; да намирам смисъл и удоволствие в неща, които другите не намират за такива'. Немският глагол *kiffen* 'пуша канабис' е производна от същата дума, както и съществителното *Kiffer* 'пушач на канабис'. Във френски тази дума може да се използва и като съществителното *un Kiff*, което значи 'нещо, в което можеш да намериш удоволствие; нещо много приятно като пре-

живяване, което можеш да си доставиш' (вж. съответната статия в Уикипедия: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Kief>>). Последното значение не е толкова далеч от употребата в български на **кеф** като бройно съществително. В румънски са налице *chef* 'кеф' с производни *chefos*, *chefui*, *chefuleț*, *chefușor*, *chefălui* и *chefliu* 'кефлия'. **Кеф** е налице и в други балкански езици като сърбохърватски и гръцки.

В двуезични речници (Атанасова и др. 1988; ПОНС 2005; Петков и др. 2001) се обръща подходящо внимание на разгърнатата на базата на **кеф** серия от фразеологизми: *правя си кефа*, *гледай си кефа!*, *днес съм на кеф*, *не съм на кеф*, *на какъв кеф е шефът днес?*, *кеф ми е*, *прави ми кеф да те дразня*, *за кефа на някого*, *дойде ми кефът*, *дори работя с кеф* (Бернщайн и др. 1986) и т. н. От сравнението на данните в речниците се вижда, че глаголят **кефя** (**се**) придобива популярност буквално през последните двадесетина години, преди всичко на базата на алтернативните конструкции *Х ме кефи* и *Кефя се на Х*. Поради тази причина той е регистриран само в най-новия ПОНС (2005б), но го няма в ГХС (2002). Специфични са и дативните конструкции с този глагол от типа на **кефне ми**, **кефва ми** (*правя каквото ми кефне*), които са включени у Бернщайн и др. (1986) и Атанасова и др. (1988). Феноменологията на начините на употреба на **кеф** и нейните производни фразеологични конструкции и производни глаголи има своята специфика, която се дължи на характера на значението, изразявано с основната форма в съпоставка с по-неудобната за неформална употреба българска книжовна съответка 'удоволствие'. В действителност днес актуалните значения на **кеф** се дължат най-вече на начините на използването му в споменатите фразеологични конструкции.

В българските едноезични речници **кеф** се маркира с „понякога пренебрежително“ от РБЕ (1977–), но във всички други случаи единствената стилистична бележка е тази за разговорност. В този контекст специално би следвало да се обърне внимание на привезданата тук изцяло речникова статия в БЕР (1971–), тъй като е твърде показателна и подходяща за обсъждане за нашите цели. Тя ни дава по-реалистична представа за семантичния и стилистичния потенциал на тази дума не само в разговорния език, но и в различните български говори и диалекти назад във времето:

кеф *остар.* добро настроение, удоволствие, кейф (ЮЗ). –

Произв.:

кефва ми, кефне ми хрумва ми

кефне се разлага се, разваля се (Малкотърновско)

кефновам се размеквам се; изнежвам се, заслабвам, ставам неиздръжлив за физическа работа (Странджа)

кефче, кефъвам живея с удоволствие (Родопите)

кефлия *остар., разг.* развеселен, пийнал

кейфлия (ЮЗ) (тур. *keyifli*)

кефлендисвам добивам весело настроение, обикновено след пиене (Странджа; Смолянско, Ардинско, Маданско); пийвам (Силистренско) (от тур. основа на мин. вр. *keyflendi* и *-с-* от гр. аор. основа)

кефлендисувам са добивам разположение, става ми добре, съвземам се от боледуване (Енина, Казанлъшко)

кефено хубаво, радостно (Гоцеделчевско)

кеферисам (за дете) капризничя, хленча (Славеино, Смолянско)

кеферисник дете, което капризничи (Славеино, Смолянско)

кефсиз, кефсъз *остар., диал.* който е без настроение, омърлушен, печален
разкефрувам се отпушам се; поболявам се (Средни Родопи)
разкефрен мързелив (Смолянско, Широколъшки район); болнав, неразположен (Смолянско) (БЕР 1971–)

кеф *разг., понякога пренебр.* 1. добро, весело настроение 2. удоволствие, наслада 3. воля, желание (РБЕ 1977–)

кеф *разг.* добро настроение, удоволствие (БТР 1994)

кефва ми / кефне ми *разг.* идва ми настроение, хрумва ми, прииска ми се (да направя нещо) (БТР 1994)

кеф *разг.* 1. удоволствие, доволство, спокойствие 2. добро настроение 3. воля, желание (Буров и др. 2000)

кеф 1. добро настроение 2. удоволствие, наслада 3. воля, желание (Милев и др. 2000)

кефя доставям удоволствие на някого. *Това парче не ме много кефи, но има някои други – признавам, че са добри*

кефя се *Виe сте си седнали тука да се кефите, а мен питате ли ме кво ми е, че утре трябва да го предам този доклад* (Армянов 2001)

кеф *разг.* удоволствие, добро настроение, наслада (Кръстева 2003)

кефя *жарг.* доставям удоволствие на някого или на себе си (Кръстева 2003)

кефя *жарг.* ставам причина някой да изпита удоволствие, приятно усещане (Пернишка и др. 2003)

кефя се *жарг.* изпитвам удоволствие, приятно усещане от нещо (Пернишка и др. 2003)

кеф *разг.* 1. добро, весело настроение 2. удоволствие, наслада 3. воля, желание (ГХС 2002)

Налице са и определени фразеологични обороти, обсъждани например в РБЕ (1977–), които се използват в разговорната реч на базата на **кеф**, като **кеф ми е, имам/нямam кеф за нещо, на кеф съм, не съм на кеф, става ми кеф, гледай си кефа, ходя по кефа на някого, скършва ми се кефът, гледам си кефа** и подобни. У нас обаче фразеологията, свързана с **кеф**, остава до голяма степен неизследвана и неописана по систематичен начин. Докато **кефва ми** е налице в тълковните речници, в които съм правил справка, **кефя** и **кефя се** не са отразени в тях и очевидно навлизат от жаргона в разговорната реч едва през последните два десетина години, както проличава от Армянов (2001), Кръстева (2003), Пернишка и др. (2003) и най-вече на базата на БНК.

Интерес представлява и семантиката на производната дума **кефлия**, която би трябвало да изразява в номинализиран вид съдържанието 'който е на кеф'. БТР (1994) дефинира обсъжданата заемка по следния начин:

кефлия *прил. неизм., разг.* 1. който е в добро настроение, в кеф: *Остави го сега, че не е кефлия* 2. леко пиян, пийнал: *Снощи го видях кефлия*.

Тази дума днес обикновено се употребява, за да се характеризира човек в добро настроение, което или се дължи на специфични причини, или е налице при човек, който често си мени настроението и поради тази причина е трудно предсказуем. Това може да е някой разглезен **бей** (когато се говори за случка от времето преди Освобождението), някой, който е капризен и опърничав (не може да се предвиди кога ще е на **кеф** и кога не), или когато споменатото състояние се дължи на употреба на алкохол и/или упойващи вещества. С други думи, този, на

когото се приписва състоянието да бъде или да не бъде **кефлия**, трябва да при- тежава „характерологична специфика“ (както биха казали специалистите по криминална психология и психопатология).

Както може лесно да се предположи, **кеф** е дума, която се използва по пред- назначение и в електронните медии:

- (1) На 96 г., но продължава да работи с **кеф**... като проститутка (*Днес*, 16 март 2011 – <www.dnes.bg>).
- (2) [Фолкпевицата] Анелия призна, че все още чака този, на когото да каже „Така ме **ке- фиш**“, както е озаглавена и най-новата ѝ песен (*Лайфстайл*, www.lifestyle.bg.).
- (3) **Кефиш** ме, но няма да ти звънна... (*Лайфстайл*, 20 март 2011 – <www.lifestyle.bg>).

Кефът е и нещо, което можем например да споделяме с други хора, когато вършим нещо заедно, както е например в остарялото, но твърде изразително **ракъ кефи**. Последното значи „продължително, безделно опиване в неформална група с високоалкохолната напитка ракия“, както проличава от примери от БНК:

- (4) След кратко съвещание башибозуците приемат това условие и радостни, че след два часа всичко ще бъде в ръцете им, орахватят се, приближават до черквата, напостилат разни черджета и черги под върбите на мегдана и започват **ракъкефи** (Хайтов 1984).
- (5) Отидохме, окъпахме се в лъджите и излязохме, та седнахме и ний като хората горе в за- лата на вино и **ракъ кефи**: кой какво му сака душа. Посърбнахме си и захванахме да пеем песни (Хранова 1995).

С ритуала на **ракъ кефи** логично е свързано в компания и **ракъ мохабети**, което в по-благоприятния случай би се тълкувало като 'приятен разговор на чашка ракия' (ГХС 2002), а при по-неблагоприятен – като '(безделническо и безсъдържателно) общуване в неформална група по време на продължително опиване с високоалкохолната напитка ракия' (с каквото например се занимават до оскотяване баджанаците от съвременното телевизионно шоу на „Комиците“ по БТВ). Кое би било по-подходящото и/или по-вярното в повече случаи значе- ние при употреба на български днес подлежи на дискусия.

Както може да се предположи, в БНК са налице множество примери с **кеф** (общо 1043), най-вече от времето след началото на прехода (тъй като корпусът се състои от писмени текстове, а не от образци на разговорна реч):

- (6) Без значение в колко лъскав целофан се увива попфолкът, той запазва първичните си полови белези. „Гюбре жанрът“ продължава да носи същото послание. И най-важното: да бъде емиграция на мисълта. Виждали ли сте 6-годишно момиченце да пее: „Ох, ба- бана, хей, банана, **кеф** ми стана, кат го хвана“? Не? Повярвайте, това е много тъжна гледка (*Тема*, 2006, № 1).
- (7) Обажда се съпругът J Магърдич [Халваджиян]. Докато разговарят, се ражда поредният въпрос – кога за последен път не са могли да си позволят нещо? За щастие много от- давна е бил този последен път, преди години. Но аз с голям **кеф** се сещам за времената, когато с Маги буквално си брояхме стотинките за кафе. И знаейки през какво сме ми- нали, наистина съм горда да ти кажа, че няма нещо, което да не мога да си позволя в момента! Понякога даже ме е страх да си призная този факт, за да не мина границата (*Тема*, 2008, № 5).
- (8) [...] когато консумираш месо от убито животно, у теб се натрупва агресия, която пък ти прехвърляш към околните. Може и да ти е **кеф** да шибваш чат-пат един шамар на любимата си, но е време да кажеш: „Стига!“ (*Егоист*, 2005, № 98).

- (9) И така умираш. Всеки пуши, за да се прави на гъзар. Алина Кр. [...]: – Преди пушех трева, защото ти става **кеф**, пробвала съм и екстази, трябва да се пробва нещо, защото забраненият плод е най-вкусен. Но мисля да не продължавам (*Литературен вестник*, 2002, № 1).
- (10) Не можете ли вие с некоя леснина да наложите малък един данък и на представленията? Не ли ви е целта да съберете колкото може повече пари за своя помен и за своите задушници, то вие твърде лесно може да възведете и тоя вандализъм до степен на държавен закон. Българският народ умее да търпи, а европейското човеколюбие е готово да защитава вашия политически **кеф**, вашата харемна дипломация и вашето държавно зверство до последната крайност. Но ще видим какво ще каже утрешният ден (Ботев 1940).

Могат да се приведат още много примери за съвременната употреба на **кеф**, но всички са с насоката, зададена в (6) – (9). За съпоставка като последна съм приложил в привежданата извадка и една употреба на тази дума от публицистиката на Христо Ботев в (10). Има и разлика – в случая тя е употребена като посилен вариант на българската дума *прищевки*. Остава обаче въпросът какво точно прави **кеф** по-силна като израз в сравнение с български синоними във всеки отделен случай. Нашата хипотеза е, че тази дума, ако ѝ е било писано да бъде стигматизирана в българската култура, това би трябвало да проличи още в употребите ѝ в произведенията на българските класици от времето непосредствено преди Освобождението и след това – не само при Ботев, но и при Захари Стоянов и Алеко Константинов:

- (11) За честта ми, тук-там по корените на дърветата се срещаха лигавите охлюви (плужеци). Ако да имах при себе си огън и сол, то от мене нямаше по-честит човек, защото тяхна милост, опечени – бая **кеф** можеше да се направи. Но и без поменатите средства аз се не отказвах от щастливия случай, като изяхох няколко сурови и живи още охлюви. Синя блудкава пяна изпущаха тия, когато ги късах със зъбите си (Стоянов 1977: 631).
- (12) Вижда се работата, че агите са възхитиха и окуражиха от благоговението на троянските жители, които срещаме почти на всяка стъпка. По тая причина тия ме накараха да запеея песен комитаджийска, от най-баша. Аз се покорих след ничтожно съпротивление. Когато викнах да запея, два пишова от страна на агите изгърмяха на въздуха и едно *гел кефим гел* се изтръгна от косматите гърди на Пехливана (Стоянов 1977: 675).
- (13) Наша скромност [Джендо] слушаше и чакаше резултата на горните дебати не толкова със спокоен дух. Едно ни само безпокоеше, че бяхме по една риза. Наистина, че пъдаринът си удържа честно думата, тупванието беше само един път, но така ме хашладиса със своята гладка тояга, што за десет удара си даде **кеф** (Стоянов 1977: 726).
- (14) – Какво си говорите, где Телеграфът [Тодор Каблешков] – повтори Сали ага. – Кератията, макар и да е гяурин, наш душманин, но „малематът“ му дава **кеф** за много наши ефендета (Стоянов 1977: 740).
- (15) Заповедта да не ми се дава хляб се предаваше на надзирателя на затвора Ахмед чауш; но самият той, който трябваше да я изпълни, пръв я нарушаваше. Неговият турски мерхамет стоеше по-горе от всяка официална заповед, а особено като му казах: „Гладен съм, чауш ага, ти майка, ти баща“. Ще да се поогледа наоколо, да го не види никой, па ми спусне в ръката едно ирмиличе или онлуче, което по онова време даваше **кеф** за лев. Понякога ми пък отговаряше, като го прекалявах, така: „Нямам и аз пари бе, айол, нямам! Не зная що за оправия е тая, да морят човека гладен! Това не е агалък!“ (Стоянов 1977: 771).

- (16) **Кефът** на каветата трая около един час. После дойде мастиката и мезетата, които отидоха още за по-дълго време. Почна се най-после генералното сражение с поръчаните през деня ястиета (Стоянов 1977: 813).
- (17) – Сус бе, ченгене! Не ща аз любовни! На ракия ми свиря! – извика им бай Ганьо и тракне с чашата по масата. Почнат „Каран-каранфилчето“, бай Ганьо тракне с чашата, спрат. Почнат „Не щем ний богатство“ – пак тракне с чашата. Обърнат на „Зелен листец“. „Ха, видяхте ли сега! Е-е-е-х! Гел **кефим**, гел!“... – и бух шишето в земята или в прозореца (Константинов 2004: 71).
- (18) Те ще почнат сега, разни хлапетии, разни социалистчета, идеалистчета, да те джафкат, ама хич окото да ти не мига! Прави си оглушки, па си гледай **кефа**, па хем си гледай **кефа**, хем им се подсмивай на акъла. [...] Не ти ли казвах аз тебе, че на тоз свят най-хубавото нещо е да ти е топличко? Туй борба обществена, идеали и не знам какви глупости – всичкото е бошлаф! (Константинов 2004: 133).

По-убийствени за добрата репутация на **кеф**, всеки по-своему, от примерите (11) и (17) едва ли ще се намерят в историята на българския език и култура. Достатъчна е само синестетичната между многобройни възприятия и чувства по своя дух команда на Бай Ганьо към ромите-музиканти да му „свирят на ракия“ в (17), за да изпита мощен позив на **кеф**, а преди него в (12) и Хасан Пехливан, в противовес на актуалното премеждие за Захари Стоянов да яде сурови охлюви спрямо хипотетичния **кеф** същите да бъдат консумирани печени в (11). Правят също впечатление фразеологизми като *гледам си кефа*, *правя (си) кефа* или днес необичайното *давам (си) кеф*, както това е в (13) – (15).

На фона на историята на начина на употреба на **кеф** и неговите производни както в българската, така и в чужди езици и култури, проличават две основни особености на най-новата мода тази дума да влиза в употреба. Първата се състои в това, че думата поне отчасти се реабилитира в посока стигмата, с която тя бе обкръжена откъм имплицирана стръв към груби и пошли забавления. Тази реабилитация се откроява още по-ясно, когато сравним съдбата ѝ в други европейски езици като английски, френски и немски (но е възможен паралел с руски). Втората особеност от най-ново време се заключава в активирането на производни отименни глаголи на базата на **кеф** и съчетаемост на тази основа. Днес най-същественото е не опредметеният на абстрактно равнище **кеф**, а тръпката в неговото преживяване не просто като състояние, а като процес, като консумация в своята *durée réelle* (ако се възползваме от израз на Анри Бергсон). Дказателство за този акцент представлява самата парадигма на отименния глагол. При теоретично възможната **кефя–изкефя–изкефвам (се)** вторичната имперфективна форма изглежда пресиленена при употреба (не че няма да бъде разбрана). Така изказването (19а) изглежда маргинално в сравнение с (19б):

- (19)а. Всеки път, когато чуя тази песен, се **изкефвам**.
 б. Всеки път, когато чуя тази песен, се **кефя**.

В случая с **кефя (се)** можем да твърдим, че този глагол представлява имперфективната форма, на която противостои перфективната **изкефя**, т. е. **кефя (се)** не е имперфективна тантум плюс стандартна видова двойка от типа на **изкефя (се) – изкефвам (се)**. Повторителното значение при **изкефвам се** е блокирано според езиковото чувство на носителя на българския език. На осмисляне

при това положение подлежи или процесът на непосредствено преживяване на наслада, или неговата локализация в определен времеви отрязък в миналото или в бъдещето. *Tertium non datur*. Което идва да ни подсети, че **кефът**, когато е на лице, се състои в преживяването тук и сега, а не отправя към повторения на едно и също от миналото или в бъдещето. Тези асиметрии във възможностите да се продуцират приемливи за използване производни форми на глагола с оглед на особеностите на българската морфология идват по свой начин да демонстрират какво изглежда смислено да се каже, щом става въпрос за непосредствена употреба на удоволствието.

В българската култура османската заемка **кеф** се оказва по своему твърде сполучливо преосмислена чрез проекция в нея на всичко съмнително, двойствено и стигматизирано, което може да се свърже с темата за удоволствието и с превръщането му в мотив и цел за действие. В престонародната ни култура в замяна **кеф** се тълкува в противоположна посока. В това и се заключава спецификата на културния компонент на значението на тази дума в българския език – в имплицираното противоречие между стигмата в очите на обществото да не намираш нищо друго в живота освен (долнопробно) да се **кефиш** и контра-оценката, че това е, което ще ти остане, и в този смисъл е автентичното благо.

Библиография

- Армянов 2001: Г. Армянов. *Речник на българския жаргон*. София: Фигура, 2001.
- Атанасова и др. 1988: Т. Атанасова и др. *Българско-английски речник*. 4. изд. София: Наука и изкуство, 1988.
- Баскаков и др. 1977: А. Н. Баскаков и др. (ред.). *Турецко-русский словарь*. Москва: Русский язык, 1977.
- БЕР 1971– : В. Георгиев и др. (отг. ред.). *Български етимологичен речник*. Т. 1–7. София: Издателство на БАН, 1971–.
- Бернщайн 1986: С. Б. Бернштейн. *Българско-руски речник*. Москва: Русский язык, 1986.
- БТР 1994: Л. Андрейчин и др. *Български тълковен речник*. 4. изд., допълнено от Д. Попов. София: Наука и изкуство, 1994.
- Буров и др. 2000: Ст. Буров и др. (съст.). *Тълковен речник на българския език*. Велико Търново: Gaberoff, 2000.
- Валтер, Ендлер 1994: H. Walter, D. Endler. *Wörterbuch Bulgarisch–Deutsch*. München – Sofia: Langenscheidt – Hazel, 2000.
- Геров 1975: Н. Геров. *Речник на българския език*. Фототипно издание. Т. 1–6. София: Български писател, 1975 (1895–1908).
- ГХС 2002: A. Grannes, K. R. Nauge, H. Süleymanoğlu. *A Dictionary of Turkisms in Bulgarian*. Oslo: Novus Press, 2002.
- Добрев 2009: И. Добрев (съст.). *Академичен турско-български речник*. София: Рива, 2009.

- Кръстева 2003: В. Кръстева. *Тълковен речник на турцизмите в български език с илюстративен материал от литературата, фолклора, пресата, радиото и телевизията*. София: Скорпио, 2003.
- Милев и др. 2000: А. Милев и др. *Речник на чуждите думи в българския език*. 5. изд., допълнено и основно прераб. от чл.-кор. Е. Пернишка. София: Наука и изкуство, 2000.
- Пернишка и др. 2003: Е. Пернишка и др. *Речник на новите думи и значения в българския език*. София: Наука и изкуство, 2003.
- Петков и др. 2001: П. Петков и др. (ред.). *Българско-немски речник*. София: Атлантис, 2001.
- ПОНС 2005: *Нов универсален българско-английски речник*. София: ПОНС, 2005.
- РБЕ 1977–: *Речник на българския език*. Отг. ред. Кр. Чолакова и др. Т. 1–13. София: Издателство на БАН, 1977–.
- Стаменов 2011: М. Стаменов. *Съдбата на турцизмите в българския език и в българската култура*. София: Изток – Запад, 2011.
- Хони и Из 1984: Н. С. Хону, F. Iz (eds.). *The Oxford Turkish-English Dictionary*. 3rd ed. Oxford: Clarendon Press, 1984.
- Шкалич 1966: А. Škaljić. *Turcismi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost, 1966.
- Щойервалд 1988: К. Steuerwald. *Türkisch-deutsches Wörterbuch*. 2. Aufl. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1988.

ЕКСЦЕРПИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ И ИЗПОЛЗВАНИ КОРПУСИ

- БНК: *Български национален корпус* на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – <<http://search.dcl.bas.bg/>>.
- Ботев 1940: Х. Ботев. *Пълно събрание на съчиненията*. Под редакцията на Михаил Димитров. Том 3. София: Книжарница „Нов свят“, 1940.
- Константинов 2004: А. Константинов. *Бай Ганьо. Невероятни разкази за един съвременен българин*. София: Дамян Яков, 2004.
- Стойанов 1977: З. Стоянов. *Записки по българските въстания*. [Разказ на очевидци. 1870–1876.] Т. 1–3. София: Български писател, 1977 (1884, 1887, 1892).
- Хайтов 1984: Н. Хайтов. *Капитан Петко войвода*. София: Български писател, 1984.
- Хранова 1995: А. Хранова. *Литературният човек и неговите български езици*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 1995.

e-mail: maximstam@yahoo.com